

Infocfiche pensioenkloof v/m - drie decennia werknemerspensioenen – gevolgen van overheidsingrepen vanuit genderperspectief

Pensioenen zijn het belangrijkste of het enige inkomen van ouderen. Er zijn een aantal factoren die je pensioenvorming beïnvloeden:¹

- Doorheen je levensloop zijn dat je *arbeidsverleden* en sociale gebeurtenissen zoals bijvoorbeeld een echtscheiding of een overlijden bij koppels;
- Voorbije pensioenhervormingen: zo zijn er twee hervormingen die een disproportioneel effect hebben op vrouwen, met name de invoering van de aanvullende pensioenen en het *optrekken van de pensioenleeftijd*;
- Economische crisissen en *besparingsmaatregelen* die doorgaans belangrijke schommelingen in gendereffecten tot gevolg hebben.

De pensioenkloof is het verschil tussen de gemiddelde pensioenmaandbedragen van vrouwen en mannen. In België bedraagt de pensioenkloof v/m 29% in 2009 en het gemiddelde in de EU-lidstaten ligt dan op 39%.²

Om in te schatten hoe diep de pensioenkloof is, kan die best vergeleken worden met de loonkloof v/m. De loonkloof v/m over alle sectoren heen ligt in 2009 in België gemiddeld op 9% wat het uurloon betreft en op 22% op jaarbasis.³ De gemiddelde loonkloof in de EU van 16,2 % in 2009 is minder dan de helft dan de gemiddelde pensioenkloof van 39%. Het lijkt vanzelfsprekend dat een grote loonkloof een grote pensioenkloof tot gevolg heeft maar bij een vergelijking van de loon- en pensioenkloof in de lidstaten blijkt een lineaire link tussen deze twee indicatoren toch niet zo evident te zijn. Er zijn immers ook landen met een grote loonkloof en een kleine pensioenkloof.

Gebroken loopbanen blijken toch een belangrijke verklarende factor zijn voor de pensioenkloof. In bijna alle EU-lidstaten waar vrouwen een loopbaan hebben van minder dan 14 jaar (in vergelijking met de groep tussen 15 jaar en de mediaan en de groep boven de mediaan) is er een grotere pensioenkloof. In België heeft meer dan één op vier vrouwen een loopbaan van minder dan 14 jaar.

De pensioenkloof tussen vrouwen en mannen of de genderkloof in de pensioenen is ook voor de Vrouwenraad het resultaat van de loon-, de loopbaan- en de zorgkloof v/m maar dit in combinatie met een cumulatie van overheidsingrepen en besparingsmaatregelen doorheen de jaren op het

¹ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/509990/IPOL_IDA\(2014\)509990_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/509990/IPOL_IDA(2014)509990_EN.pdf)

² Francesca Bettio, Platon Tinios, Gianni Betti, The Gender Gap in Pensions in the EU, European Commission, Directorate-General for Justice, Brussels, 2013; http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-495_nl.doc; http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130530_pensions_en.pdf

³ Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België Rapport 2012; http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/59%20-%20Loonkloofrapport%202012_NL_tcm336-168219.pdf Volgens het rapport is het belangrijk om beide cijfers weer te geven, omdat de ongelijke verdeling in arbeidsduur niet genderneutraal is. Het feit dat vrouwen vaker deeltijds werken dan mannen maakt juist een groot deel uit van de ongelijkheid op de arbeidsmarkt. Het hangt samen met de ongelijke verdeling van zorgtaken, maar ook met stereotiepe verwachtingen op de arbeidsmarkt zelf en met de segregatie: heel wat beroepen waarin veel vrouwen tewerkgesteld zijn, zijn georganiseerd in de richting van deeltijds werk, zoals bijvoorbeeld de distributie, of de schoonmaak.

vlak van arbeid en tewerkstelling, sociale bescherming en inkomstenbelasting die negatievere gevolgen hebben voor de groep vrouwen dan voor mannen.

De overheidsingrepen van de laatste decennia worden gekenmerkt door afremmingen van de pensioenuitgaven maar tegelijk ook door maatregelen voor een betere pensioenbescherming. Deze laatste maatregelen brengen de genderbalans echter niet in evenwicht. Indien deze trend zich verderzet ziet het er niet naar uit dat de genderkloof in de pensioenen zal weggewerkt worden.

Volgens de wet op de gendermainstreaming van 2007 is het nochtans een opdracht van de overheid om bij het nemen van nieuwe maatregelen erop toe te zien dat de gevolgen/resultaten genderneutraal zijn. Het gaat dan niet enkel om ingrepen in de pensioenen maar ook op het vlak van de loo(n)pbaankloof tussen vrouwen en mannen.⁴

In ons uitgebreid infodossier 'Drie decennia werknemerspensioenen. Over de gevolgen van overheidsingrepen vanuit genderperspectief' (2014) geven we een overzicht van afremmingen van pensioenuitgaven die voornamelijk negatieve gevolgen hebben voor vrouwen. De belangrijkste besparingsmaatregelen in de pensioenen hebben te maken met de hervormingen van de pensioenleeftijden en –berekeningen in de jaren 1990 die de groep vrouwen een aanzienlijke inkomstenderving heeft bezorgd. De recente verhogingen (2011 en 2014) van de leeftijden om vervroegd met pensioen te gaan benadelen vrouwen in die zin dat zijn veel minder dan mannen voldoen aan de voorwaarden om vervroegd met pensioen te kunnen gaan. De positieve keerzijde van deze medaille is dat ze meer pensioenrechten kunnen opbouwen.

Niet enkel ingrepen in het wettelijk pensioenstelsel spelen een rol voor de pensioenbedragen voor vrouwen. Ook wat er allemaal aan het pensioen vooraf gaat: drie decennia deeltijds arbeidsbeleid, degressiviteits- en schorsingsbeleid in de werkloosheid - alles in het nadeel van vrouwen - hebben een impact op de loonkloof, de loopbaan- en de zorgkloof en bijgevolg op de pensioenkloof.

En dan zijn er ook nog de fenomenen van de gelijkgestelde periodes en de individuele en afgeleide rechten die een rol spelen in het pensioenverhaal. In het kader van de pensioenhervormingen 2011-2012 en 2014 worden de gelijkgestelde periodes hertekend. Het aantal periodes neemt af, de berekening wordt strenger en de toekenning moeilijker gegeven. Deze herschikking van de gelijkgestelde periodes is enerzijds een terugkeren naar de oorspronkelijke bedoeling van de gelijkgestelde periodes maar anderzijds roept het vraagtekens op naar de toekomst van de armoedebestrijding en de gendergelijkheid.

De problematiek van de individuele en afgeleide rechten in de sociale zekerheid waaronder de pensioenen heeft te maken met de gezinsdimensie. Pistes, aandachtspunten en vragen die al jaren op de agenda staan van vrouwen- en feministische organisaties zijn de volgende:

⁴ De 'gendertest' werd uitgewerkt in het kader van hoofdstuk 2 van titel 2 van de wet van 15 december 2013 houdende diverse bepalingen inzake administratieve vereenvoudiging, dat de nieuwe 'regelgevingsimpactanalyse' (RIA) invoert. Dat betekent concreet dat er vanaf 1 januari 2014 telkens een voorafgaande evaluatie van de potentiële gevolgen van voorontwerpen van regelgeving moet gebeuren op de respectieve situatie van vrouwen en mannen in het licht van de beleidsdoelstelling van het versterken van de gelijkheid van vrouwen en mannen, dus ook op het vlak van de pensioenen...

- Voor individuele rechten op basis van beroepsarbeid : we vragen dit vanuit de invalshoek economische onafhankelijkheid en als beste oplossing tegen armoede. Maar wat met lage inkomens? De individuele rechten kaderen binnen het principe van de eigen verantwoordelijkheid en zijn gestoeld op het combinatiemodel;
- Afbouw afgeleide rechten: omdat afgeleide rechten niet gelden voor (wettelijk) samenwonenden maar wel voor gehuwden in de pensioensector en bijgevolg direct discriminerend zijn. Vrouwen die nooit of nauwelijks beroepsactief geweest zijn ontvangen als weduwe een overlevingspensioen dat gemiddeld hoger is dan het eigen rustpensioen van vrouwen die wel beroepsactief geweest zijn. Hier is dus sprake van indirecte discriminatie tussen twee groepen vrouwen. Afgeleide rechten ontmoedigen ook de beroepsarbeid van vrouwen, ze creëren een werkloosheidsval. Er zijn twee mogelijkheden om ze af te bouwen: afgeleide rechten blijven gelden voor diegenen die er nu nog gebruik van maken of ze worden geleidelijk afgebouwd ook voor diegenen die er nu van gebruik maken. De afgeleide rechten impliceren een collectieve verantwoordelijkheid en zijn gestoeld op kostwinnersmodel;
- De vraag naar onderzoek/simulaties pensioensplitting voor de wettelijke en aanvullende pensioenen voor duur van de relatie. Er zijn verschillende mogelijkheden: 50/50; 40/60; verplicht of keuze,... Wat met partners met lagere inkomens? Splitting houdt de verantwoordelijkheid van de partners in en is gestoeld op zowel het kostwinners- als het combinatiemodel.